

חויית הקריאה

מתוך "החדר בעליית הגג" מאת א' פרז'ן (עברית : דליה רביקוביץ, הוצאת מחברות לספרות, תשכ"א, עמ' 9—10) :

בילדותי היה בביתנו חדר אחד שנקרא "חדר הספרים הקטן". לאמיתו של דבר כל אחד מחדרי ביתנו יכול להיקרא חדר-ספרים ; חדרי המשחק שלנו בקומה העליונה היו מלאים ספרים, והם היו סדורים שורות שורות על פני קירות חדר האוכל, והם פלשו גם לחדר האורחים של אמי ולחדרי המיטות. אילו הצטרכנו לחיות בלי בגדים היה זה מתקבל על דעתנו יותר מאשר לחיות בלי ספרים. ואילו נמנע מאתנו לקרוא היה זה כאילו נמנע אוכל מפינו. ומבין כל חדרי ביתנו היה "חדר הספרים הקטן" מלא וגדוש ספרים כמו גן פרא המצמיח פרחים וחרולים. לא היתה בם כל שיטה וסדר. בחזר האוכל ובספריה ובחדרי המשחק היו ספרים נבחרים ומסודרים על פי טעם מסויים. אך בחזר הספרים הקטן התלקט צבור של מוקיונים של תועים ואובדי דרך, ואלה שירדו מגדולתם וסולקו מן האצטבאות המסודרות שבחדרים האחרים. היו בהם ספיחי חבילות שנקנו בסיטונות על ידי אבי במכירות פומביות, והרבה פסולת נצטברה ביניהם, אך המטמונים רבו שבעתים. מעולם לא נאסר על הילדים לקרוא מה שיצא מתחת מכבש הדפוס.

חדר הספרים המאובק, שחלונותיו לא נפתחו מעולם והשמש לא העבירה דרך שמשותיו אלא אצבעות רזון שפרורי זהב פזזו והתנוצצו עליהם, חדר הספרים הקטן פתח לי מחילות קסמים, שבעדן השקפתי על עולמות ותקופות הרחוקים מעולם חיי ; עולמות מלאים שירה, וסיפורים ומעשים של ממש ודמיונות פורחים ; היו שם מחזות ישנים וסיפורי ימי קדם, ושירי אהבה עתיקים ; אמונות תפלות, ואגדות ומה שנחשב כחורג מן המסגרת בספרות...

בקיר היו קבועות אצטבאות צרות, שהיו עמוסות כל מיני ספרות, בקצה שורות הספרים התגובבו עוד בערבוביה שכבות נוספות שהגיעו כמעט עד לתקרה. על הרצפה היו ערמות נוספות, שהיה צורך לטפס עליהם, ועמודי ספרים חסמו שמשות החלון והיו מתמוטטים לכל מגע יד.

היית מסית ממקומו ספר בעל כריכה מפתה ומתחתיו היה נמצא ים שלם של ספרים אחרים. ואז היית מניח את הספר שמשך אותך בראשונה ושוב היית נוטל ספר אחד שצץ ועלה מתוך הערבוביה. האבק עלה באפי וצרב את עיני כאשר הייתי רובצת על הרצפה או עומדת שעונה

אל חבילת ספרים כשגופי אינו מוצא לו מנוח ונפשי תועה במרחקים. — ולא הייתי מרגישה באויר המחניק ובתנוחת גופי הגרועה אלא לאחר שחזרתי מתור בממלכות בהן נראה הזמן שריר וקיים יותר מחיי מעשה, ומפליגה בנסיעות ארוכות אל קצוי ארץ שבהן היו דברים של ממש מוזרים יותר מדברים שבדמיון. ואם האבק הוא שגרם לי לחלות בדלקת גרון לעתים תכופות, — אינני מוכנה להתאבל על כך. שום משרת לא בא עם מטלית ומברשת לצחצח את השמשות האטומות אשר בעדן הסתנן ופיזז אור השמש, או לטאטא את הרצפה מאבק ימים רבים. החדר לא היה שומר את תכונתו המיוחדת לולא האבק.

כאשר הייתי יוצאת שחוהה מחדר הספרים הקטן בעיניים צורבות, אין פלא שאבק זהבו המנומר המשיך לפזז במחי, וכורי הכסף שלו דבקו בשולי הרהורי. ואין פלא, ששנים רבות לאחר מכן, כשהחיליתי לכתוב ספרים בעצמי, היתה בס תערובת של בדותה ודברים כהויתם, ודמיון ואמת; וסיפורי הווי שנולדו מאבק פורח יוכיחו שמעולם לא למדתי להבחין היטב בין הדברים.

שבע שפחות עם שבעה מטאטאים לו היו עמלות במשך יובל שנים, לא היו מצליחות לנער את מצחי מאבק מקדשים ופרחים, ומלכים, ותלתלי גבירות, ואנחות משוררים וצחוקם של בחורים ובחורות; אותם יצורים של זהב, אשר כמו גורפי ארובות הם טובעים ברפש בחדר הספרים הקטן, בוקעים ויוצאים לאויר עולם בבוא יומם...

מתוך "המליץ, הצפירה וצבע הניר" מאת ח"נ ביאליק (כל כתבי ח"נ ביאליק, הוצאת דביר, תשל"א, עמ' רע"א-רע"ב):

שמעתם, שהצבע אינו אלא מקרה לעצם, ואני אומר לכם: העצם וצבעו חד! הצבע הוא עצם עצמותו של עצם... — כל ספר שבא לידי בילדותי, עין הניר שלו נקלטה ראשונה במחי, ובשום פנים לא הייתי יכול עוד להפשיט את גוף הספר מצבעו. הספר וצבעו היו בעיני "לבשר אחד".

— ופעם אחת כש"נפקחו עיני" / הרי אתם יודעים את הפירוש של "נפקחו עיני" / מצאתי בעולם שני "מכתבי עתים": את "המליץ" ואת "הצפירה". כן, "מכתבי עתים". עתונים עדיין לא היו בעולם. את הללו בדו האחרונים. איני יודע, אפשר בימים ההם היו קיימים עוד שאר מיני "מכתבי עתים". אני לא מצאתי בעולם בלתי אם שנים: את "המליץ" ואת "הצפירה". שנים אלה היו בעיני ה"יכין" וה"בוץ" של ההשכלה. כלום אפשר לעולם בלא חמה ולבנה?

את "עיני פח" המקרה העור: בעליית הגג של שכננו מצאתי "שנה שלמה" של "המליץ" מכורך וחבילה גדושה של "הצפירה". מונחים היו להם שם שני המאורות הללו, החמה והלבנה, על גבי קורה אחת ומשמשים בית מושב לעופות. חוששני שהתרנגולות היו מטילות עליהן ביצים.

המשך בעמוד 52

המשך מעמוד 41

ויודעים אתם מה טעמה של "קריאת ספרים פסולים" בעלית הגג? לא, אתם אינכם יודעים וגם לא תדעו עד עולם. כי על כן "קוראי עתונים" אתם. את "מכתבי העתים" בעליית הגג אין קוראים, אלא מלקקים, מוצצים, שותים בצמא ומשתכרים בהם... ואין רע אם ה"מכתב העת" הוא בן אשתקד דאשתקד. אדרבה, יין ישן, ייני שלי היה ישן נושן, משנות תר"מ, כמדומה, והייתי טועם בו כל מיני טעמים שבעולם.

הדברים באו כשמן בעצמותי וטעמם כצפיחיות בדבש שאתה גונב בחשאי מבית אמא ואוכל לתיאבון בעליית הגג.

נדמה, שכדאי לנו לבלות שעה קלה בעליות גג של ביאליק ושל א' פרג'ן להתפלא ולהתפעל מן הדמיון שבנושא, למרות ריחוק המקום והזמן שביניהם. ואולי מותר לנו להשתעשע בפרפרזה ולשייך לביאליק את הקטע האחרון של א' פרג'ן, עם שבע השפחות שלה המדומות והמקסימות, וכך לומר: "...לא היו מצליחות לנער את מצחי מאבק בתימדרש וספריהם, מנופי גולה, מן הצפור השבה מן המזרח, מאילנות מאנחות זרויות לרוח, מלבאים במדבר, מצפריים, מן הצרצר, ועוד ועוד".

הביאה לדפוס אסתר טרסיגיא